Araştırma
Research
Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 2026; 18(Suppl 1):273-285
doi: 10.18863/pgy.1921735

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim ve Hayvan Destekli Terapi Deneyimlerine Yönelik Ebeveyn Algıları

Parents' Perceptions of Everyday Animal Interaction and Animal-Assisted Therapy in Individuals with Autism Spectrum Disorder

Fatma Burcu Doğanç[1], Melda Karavuş[1], Seyhan Hıdıroğlu[1], Görkem Can[1], Zehra Çamalan[1], Beyza Topcu[1], Tarık Talha Zambak[1], Ali Rıza Göreli[1]

[1]Marmara Üniversitesi, İstanbul

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerde günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim ve hayvan destekli terapiye (HDT) ilişkin ebeveyn algılarını nitel olarak incelemektir.

Yöntem: Bu nitel tanımlayıcı çalışma, OSB'li bireylerin 20 ebeveyni ile gerçekleştirilen derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Örneklem; günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimi olan bireylerin ebeveynlerinden (n=13), daha önce HDT almış veya almakta olan bireylerin ebeveynlerinden (n=5) ve daha önce hayvanlarla herhangi bir etkileşimi bulunmayan bireylerin ebeveynlerinden (n=2) oluşmuştur. Görüşme kayıtları, ATLAS.ti 24.0 yazılımı kullanılarak refleksif tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bulgular: Üç ana tema belirlenmiştir: Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim, Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşimin Algılanan Etkileri ve HDT Deneyimleri. Ebeveynler, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime ilişkin hayvan tercihlerindeki farklılıklar, duygusal tepkiler ile iletişim, bakım verme ve duygusal bağ kurma fırsatlarını içeren çeşitli deneyimler tanımlamıştır. Çocukları HDT almış olan ebeveynler, sosyal etkileşim, iletişim, duyusal deneyimler ve çevresel farkındalık alanlarında olumlu değişiklikler gözlemlediklerini ifade etmiştir.

Sonuç: Ebeveynler, hem günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimi hem de HDT'yi OSB'li bireylerin yaşamında önemli deneyimler olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, bu bulgular ebeveyn algılarını yansıtmakta olup hayvanlarla etkileşim veya HDT'nin etkinliğine ilişkin doğrudan kanıt olarak yorumlanmamalıdır.

Anahtar sözcükler: Otizm spektrum bozukluğu, hayvan destekli terapi, hayvanlarla etkileşim, nitel araştırma

ABSTRACT

Objective: This study aimed to qualitatively explore parents' perceptions of everyday animal interactions and Animal-Assisted Therapy (AAT) among individuals with autism spectrum disorder (ASD)..

Method: This qualitative descriptive study was based on in-depth semi-structured interviews with 20 parents of individuals with ASD. The sample comprised parents of individuals with everyday animal interaction (n=13), parents of individuals who had received or were currently receiving AAT (n=5), and parents of individuals with no previous animal interaction (n=2). Interview transcripts were analyzed using reflexive thematic analysis with the support of ATLAS.ti 24.0 software.

Results: Three main themes emerged: Everyday Animal Interaction, Perceived Impact of Everyday Animal Interaction, and Experiences with AAT. Parents described a wide range of experiences related to everyday animal interaction, including differences in animal preferences, emotional responses, and opportunities for communication, caregiving, and emotional bonding. Parents whose children had participated in AAT reported improvements in social engagement, communication, sensory experiences, and environmental awareness.

Conclusion: Parents regarded both everyday animal interaction and AAT as important aspects of the lives of individuals with ASD. However, these findings reflect parental perceptions and should not be interpreted as evidence of the effectiveness of either everyday animal interaction or AAT.

Keywords: Autism spectrum disorder, animal-assisted therapy, animal interaction, qualitative study

Yazışma Adresi / Address For Correspondence: Fatma Burcu Doğanç, Marmara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye **e-mail:** fbmentese@hotmail.com

Geliş tarihi/Received: 02.04.2026 | **Kabul tarihi/Accepted:** 01.09.2026

Giriş

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), genellikle erken çocukluk döneminde ortaya çıkan sosyal etkileşim ve iletişimde süregelen güçlükler ile kısıtlı veya tekrarlayıcı davranış kalıplarıyla karakterize edilen nörogelişimsel bir bozukluktur (APA 2022). Bu özellikler; günlük yaşam becerilerinin kazanılmasını, uyum becerilerinin gelişimini ve sosyal ortamlara katılımı olumsuz etkileyebilir (Yu ve ark. 2024; Lancioni ve ark. 2024). Erken tanı ve müdahale, OSB'li bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Okoye ve ark. 2023). Bu doğrultuda, OSB'li bireylerin sosyal, iletişim ve motor becerilerini desteklemek amacıyla davranışsal müdahaleler, özel eğitim programları ve tamamlayıcı terapötik yaklaşımlardan yaygın olarak yararlanılmaktadır (Masi ve ark. 2017).

Bu yaklaşımlardan biri olan Hayvan Destekli Terapi (HDT), belirli terapötik hedeflere ulaşmayı desteklemek amacıyla hayvanların terapi sürecine planlı olarak dahil edildiği hedef odaklı bir müdahale yaklaşımıdır (Fine 2010, Rehn ve ark. 2023). Hayvanların terapötik amaçlarla kullanımı on sekizinci yüzyıla kadar uzanmakla birlikte, HDT'nin etkililiğine yönelik araştırmalar son yirmi yılda önemli ölçüde artmıştır (Fine ve ark. 2019). HDT; depresyon, anksiyete, şizofreni, travma sonrası stres bozukluğu ve dikkat eksikliği/hiperaktivite gibi çeşitli psikiyatrik durumların yönetiminde uygulanmaktadır (Barker ve Dawson 1998, Hawkins ve ark. 2019, Arsovski 2024). Son yıllarda, OSB alanında HDT'ye yönelik ilgi giderek artmıştır. Altı randomize kontrollü çalışmayı kapsayan bir sistematik derleme, HDT'nin tamamlayıcı bir müdahale olarak kullanıldığında iletişim ve sosyal beceriler ile uyum davranışlarını geliştirebileceğini, irritabilite ve hiperaktiviteyi ise azaltabileceğini göstermiştir (Cedeno-Bruzual ve ark. 2023).

OSB'li bireylerin günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimleri, fiziksel, duygusal ve sosyal iyi oluşlarına da katkı sağlayabilir (Çetin ve Çuhadar 2021). Hayvanlar heyecan, mutluluk ve üzüntü gibi duygusal ipuçlarına yanıt verebilirken OSB'li bireyler başkalarının duygularını tanıma ve anlamlandırmada güçlükler yaşayabilmektedirler. Bu nedenle, hayvanlarla düzenli etkileşim, duyguların ifade edilmesine olanak sağlayabilir ve duyguları anlama becerisinin gelişimini destekleyebilir (Çetin ve Çuhadar 2021). Ayrıca hayvanlar, sosyal etkileşimi kolaylaştırıcı bir rol üstlenerek OSB'li bireylerin çevreleriyle daha etkili bir şekilde etkileşim kurmalarına yardımcı olabilir. Örneğin, köpek destekli müdahalelerin sosyal etkileşimde iyileşmelerle ilişkili olduğu, hipoterapinin ise motor koordinasyon ve dengeyi geliştirebildiği bildirilmiştir (Grigore ve Rusu 2014, Srinivasan ve ark. 2018).

Evcil hayvan sahibi olma, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimler ve HDT'ye katılımın OSB'li bireyler açısından çeşitli olumlu sonuçlarla ilişkili olduğu bildirilmiştir (Çetin ve Çuhadar 2021). Bu nedenle, hayvan destekli müdahalelerin OSB'li çocukların eğitiminde ve günlük yaşamlarında üstlenebileceği potansiyel role yönelik ilgi giderek artmaktadır. Önceki çalışmalarda sosyal-duygusal işlevsellik, fiziksel gelişim, yaşam kalitesi, davranışsal sonuçlar ve uyum becerileri üzerinde olumlu etkiler bildirilmiş olmakla birlikte, mevcut kanıtlar heterojenlik göstermektedir (Beavers ve ark. 2023, Chan ve ark. 2026). Bu nedenle, kesin sonuçlara varılabilmesi için daha yüksek metodolojik niteliğe sahip araştırmalara ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada, OSB'li bireylerde hem günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime (örneğin, evcil hayvan sahibi olma ve doğal ortamlarda hayvanlarla temas) hem de HDT'ye ilişkin ebeveyn algılarının; özellikle bu deneyimlerin algılanan sosyal, duygusal ve davranışsal etkileri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. OSB'de HDT'ye ilişkin literatür giderek genişlemekle birlikte, ebeveynlerin hem günlük yaşamda doğal olarak gerçekleşen hayvan etkileşimlerine hem de profesyoneller tarafından uygulanan HDT'ye ilişkin görüşlerini birlikte inceleyen nitel çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışma, hayvanlarla etkileşimin bu iki biçimini birbirinden ayırarak ailelerin deneyim ve algılarına ilişkin daha kapsamlı bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada tedavinin etkililiğini değerlendirmekten ziyade, ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimlerini nasıl tanımladıkları, bu etkileşimlerin çocuklarının sosyal, duygusal ve davranışsal deneyimleri üzerindeki etkilerini nasıl algıladıkları ve HDT'ye katılım sonrasında gözlemledikleri değişimleri nasıl ifade ettikleri araştırılmıştır.

Yöntem

Bu çalışma, refleksif tematik analiz yönteminin kullanıldığı nitel tanımlayıcı bir araştırmadır. Araştırma için

Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır (onay no: 03.11.2023/09.2023.1443). Ayrıca tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırma, Helsinki Bildirgesi'nin etik ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür.

Örneklem

Çalışma evrenini Türkiye'nin İstanbul ilinde yaşayan ve OSB tanısı almış bireylerin ebeveynleri oluşturmuştur. Katılımcılara başlangıçta İstanbul'da otizm alanında faaliyet gösteren bir vakıf aracılığıyla ulaşılmış, ardından olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Vakıf, uygunluk kriterlerini karşılayan sekiz katılımcıyla ilk temasın kurulmasını sağlamış; diğer katılımcılara ise bu ilk katılımcıların yönlendirmeleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcı alımına veri doygunluğuna ulaşılıncaya kadar devam edilmiştir. Çocuğunun doğrulanmış OSB tanısının bulunması, derinlemesine görüşmeye katılmaya gönüllü olması ve Türkçe iletişim kurabilmesi ebeveynler için araştırmaya dahil edilme kriterleri olarak belirlenmiştir. Farklı deneyimleri mümkün olduğunca geniş bir kapsamda ele alabilmek amacıyla örnekleme; günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim deneyimi olan bireylerin ebeveynleri, daha önce HDT almış veya halen HDT almakta olan bireylerin ebeveynleri ve daha önce hayvanlarla etkileşim deneyimi bulunmayan bireylerin ebeveynleri dahil edilmiştir. Araştırmanın hayvanlarla etkileşime ilişkin farklı ebeveyn deneyimlerini incelemeyi amaçlaması nedeniyle ek bir dışlama kriteri uygulanmamıştır. Katılımcıların tamamı uygunluk kriterlerini karşıladığı ve araştırma sorularıyla ilişkili deneyimler sunduğu için katılımcı alımından sonra hiçbir katılımcı dışlanmamıştır.

Nihai örneklem 20 ebeveynden oluşmuştur: Bunların 13'ünün çocuğunun günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim deneyimi bulunurken, 5'inin çocuğu daha önce HDT almış veya halen HDT almakta olup, 2'sinin çocuğunun ise daha önce hayvanlarla herhangi bir etkileşim deneyimi bulunmamaktadır. Bu gruplar, hayvanlarla farklı etkileşim biçimlerini ve ebeveynlerin çeşitli bakış açılarını yansıtmak amacıyla örnekleme bilinçli olarak dahil edilmiştir. Çocuklarının daha önce hayvanlarla etkileşim deneyimi bulunmayan iki ebeveynin çalışmaya dahil edilmesi, hayvanlarla etkileşimin olmadığı durumlarda ailelerin bu konudaki farkındalık, algı ve deneyimlerinin değerlendirilmesine olanak sağlamış ve farklı deneyimsel bağlamlar arasında karşılaştırma yapılabilmesine katkıda bulunmuştur. Veri analizi sırasında günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim, HDT ve hayvanlarla etkileşim deneyiminin bulunmaması, hayvanlarla etkileşime ilişkin tek bir kategori altında değerlendirilmek yerine birbirinden farklı deneyimsel bağlamlar olarak ele alınmıştır.

Katılımcı alımı öncesinde görüşmeciler ile katılımcılar arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktaydı. Görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı ve araştırmacıların mesleki geçmişleri hakkında bilgi verilmiştir.

Veri toplama ve analiz süreçleri eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Kodlama süreci boyunca araştırma ekibi, birbirini izleyen görüşmelerin yeni kodlar veya temalar ortaya çıkarıp çıkarmadığını sürekli olarak değerlendirmiştir. On sekizinci görüşmeden sonra mevcut tematik çerçeveyi önemli ölçüde genişleten yeni bir kod ortaya çıkmaması üzerine, araştırmacıların ortak görüşüyle tematik doygunluğa ulaşıldığı kabul edilmiştir. Tematik yapının kararlılığını ve tutarlılığını doğrulamak amacıyla daha sonra iki ek görüşme gerçekleştirilmiş ve böylece toplam örneklem 20 katılımcıya ulaşmıştır.

Görüşmeler

Derinlemesine yüz yüze görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 15 Şubat–15 Mart 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmeler, nitel araştırma konusunda deneyimli bir hekim ve halk sağlığı araştırmacısı olan birinci yazar ile daha önce nitel görüşme deneyimi bulunan bir yardımcı araştırmacı tarafından birlikte yürütülmüştür. Her iki araştırmacı da çalışma boyunca aynı yarı yapılandırılmış görüşme formunu kullanmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 20–30 dakika sürmüştür.

İlk sekiz görüşme, otizm alanında faaliyet gösteren vakfın özel bir odasında gerçekleştirilmiştir. Diğer görüşmeler ise katılımcıların evlerinde, görüşme için uygun ve mahremiyetin sağlandığı bir odada

yapılmıştır. Kesintileri en aza indirmek ve katılımcıların görüşlerini rahatlıkla ifade edebilmelerini sağlamak amacıyla görüşmeler, OSB'li bireyin okulda olduğu veya başka bir aile üyesi ya da bakım veren tarafından bakımının sağlandığı zamanlara önceden planlanmıştır. Bu düzenleme, görüşmelerin sessiz, rahat ve mahremiyetin sağlandığı bir ortamda gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır.

Araştırma Ekibi ve Refleksivite

Tüm görüşmeler, nitel görüşme konusunda deneyimli bir hekim ve halk sağlığı araştırmacısı olan birinci yazar tarafından, bir yardımcı araştırmacının desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcı alımı öncesinde görüşmeciler ile katılımcılar arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktaydı. Görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı ve araştırmacının çalışmadaki rolü hakkında bilgi verilmiştir. Veri analizi süresince refleksiviteyi desteklemek ve bireysel varsayımların analiz üzerindeki etkisini en aza indirmek amacıyla, kodlamaya ilişkin kararlar ve temaların geliştirilmesi araştırma ekibi tarafından birlikte değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Görüş ayrılıkları, uzlaşı sağlanıncaya kadar tartışılarak çözümlenmiştir. Görüşme dökümlerinin katılımcılar tarafından kontrolü yapılmamıştır.

Veri Toplama

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları, ilgili literatür ve uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Görüşme formu, görüşmenin doğal akışını sürdürebilecek esnekliği koruyacak şekilde genelden özele doğru ilerleyecek biçimde hazırlanmıştır. Çalışma boyunca aynı görüşme formu kullanılmış; ancak açıklığa kavuşturulması veya daha ayrıntılı ele alınması gereken konularda ek derinleştirici (probing) sorular yöneltilmiştir.

Katılımcıların onayı alınarak görüşmeler ses kaydına alınmış ve görüşmeler sırasında reflektif saha notları tutulmuştur. Ses kaydına izin verilmeyen durumlarda ise bunun yerine ayrıntılı yazılı notlar alınmıştır. Görüşmeler, gerçekleştirildikleri gün içinde yazılı metne aktarılarak transkriptler oluşturulmuştur. Tüm görüşme kayıtları, transkriptler ve saha notları, veri toplama işleminin hemen ardından her katılımcıya özgü bir tanımlama kodu atanarak anonimleştirilmiştir. Elektronik dosyalar yalnızca araştırma ekibinin erişebildiği, parola korumalı bir bilgisayarda saklanmıştır. Gizliliği ve veri güvenliğini sağlamak amacıyla analiz öncesinde transkriptlerden kişisel tanımlayıcı bilgiler çıkarılmıştır. Katılımcı doğrulaması yapılmamış ve transkriptler görüş veya düzeltme amacıyla katılımcılara geri gönderilmemiştir.

Veri Analizi

Transkriptler, Atlas.ti 24.0 (ATLAS.ti Scientific Software Development GmbH, Berlin, Almanya) programı kullanılarak tematik içerik analizi ile analiz edilmiştir. İlk olarak bir görüşme dökümü beş araştırmacı tarafından kodlanmış ve ortak bir kodlama çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmacılar bu kodlama çerçevesini bağımsız olarak uygulamıştır. Nihai kodlar ve temalar, araştırmacılar arasında uzlaşı ve uzman görüşü doğrultusunda belirlenmiştir. Tematik yapı son haline getirilmeden önce bir doğrulama toplantısı gerçekleştirilmiş ve tema doygunluğuna ulaşıldığı teyit edilmiştir. Verilerin analizinde Braun ve Clarke'ın altı aşamalı tematik analiz yöntemi kullanılmıştır: (i) veri setine aşinalık kazanma, (ii) verilerin kodlanması, (iii) başlangıç temalarının oluşturulması, (iv) temaların geliştirilmesi ve gözden geçirilmesi, (v) temaların netleştirilmesi ve (vi) bulguların yazılması (Braun ve Clarke 2019).

Çalışmada üçgenleme (triangulasyon); uzman görüşüne başvurulması, tek bir görüşme dökümünün birden fazla araştırmacı tarafından analiz edilmesi ve amaçlı örnekleme yönteminin kullanılması yoluyla sağlanmıştır. Bulguların sunumunda katılımcıların kimlik bilgileri ve yanıtları anonimleştirilmiştir. Kodlama ve tema geliştirme sürecinde, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime ve HDT'ye ilişkin deneyimler, hayvanlarla doğal olarak gerçekleşen etkileşim ile terapötik müdahaleler arasındaki kavramsal farklılıkları korumak amacıyla ayrı ayrı analiz edilmiştir. Temalar, görüşme verilerinden tümevarımsal bir yaklaşımla geliştirilmiş ve araştırma ekibinin yinelemeli tartışmaları yoluyla şekillendirilmiştir. Çalışmanın raporlanmasında Nitel Araştırmaların Raporlanması için Birleştirilmiş Kriterler (Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research [COREQ]) kontrol listesi esas alınmıştır (Tong ve ark. 2007).

Bulgular

Araştırmaya toplam 20 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların çocuklarının tamamı daha önce özel eğitim almış veya halen özel eğitim almaktaydı. Katılımcıların ve çocuklarının diğer demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların özellikleri

Katılımcı	Ebeveyn	OSB'li Bireyin Cinsiyeti	OSB'li Bireyin Yaşı (yıl)	OSB Tanı Yaşı (yıl)	Hayvanlarla Etkileşim Türü	
					Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim	HDT
K1	Anne	Erkek	5,5	3	Evet	Hayır
K2	Anne	Kız	10	3	Evet	Hayır
K3	Baba	Erkek	3,5	3	Hayır	Hayır
K4	Anne	Erkek	10	2,5	Evet	Hayır
K5	Baba	Erkek	5	2,5	Evet	Hayır
K6	Anne	Erkek	9	5	Evet	Hayır
K7	Anne	Erkek	13	2	Evet	Hayır
K8	Baba	Erkek	13	5	Evet	Hayır
K9	Anne	Erkek	16	3	Evet	Hayır
K10	Anne	Erkek	9	2,5	Evet	Hayır
K11	Anne	Erkek	12	1,5	Evet	Hayır
K12	Anne	Erkek	8	2	Evet	Hayır
K13	Anne	Kız	21	4	Evet	Evet
K14	Anne	Kız	22	4	Evet	Hayır
K15	Anne	Kız	18	4	Evet	Evet
K16	Anne	Erkek	26	1,5	Hayır	Hayır
K17	Baba	Erkek	10	1,5	Evet	Hayır
K18	Anne	Erkek	12	3,5	Evet	Evet
K19	Anne	Erkek	20	3	Evet	Evet
K20	Anne	Kız	16	3	Evet	Evet

HDT: Hayvan Destekli Terapi, **K:** Katılımcı

Not: Günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim; evcil hayvan sahibi olma, köy/çiftlik ziyaretleri veya doğal ortamlarda hayvanlarla temas gibi günlük yaşamda gerçekleşen terapötik amaçlı olmayan etkileşimleri ifade etmektedir. HDT, ebeveynler tarafından Hayvan Destekli Terapi olarak bildirilen uygulamaları ifade etmekte olup müdahalenin ayrıntılı özellikleri sistematik olarak toplanmamıştır.

İçerik analizi sonucunda toplam 67 kod elde edilmiş ve bu kodlar üç ana tema altında toplanmıştır: Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim, Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşimin Algılanan Etkileri ve HDT Deneyimleri (Tablo 2). Bulgularda, ebeveynlerin günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime ilişkin deneyimleri ile HDT'ye ilişkin deneyimleri birbirinden ayrı olarak ele alınmıştır. Günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim; evcil hayvan sahibi olmanın yanı sıra köy, çiftlik veya kamusal alanlar gibi doğal ortamlarda hayvanlarla kurulan teması kapsamaktadır. Buna karşılık HDT, katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, belirli terapötik hedeflere ulaşmak amacıyla hayvanların dahil edildiği ve profesyonellerin gözetiminde yürütülen terapötik müdahaleleri ifade etmektedir.

Tablo 2. Temalar ve alt temalar

Temalar	Alt Temalar
1. Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim	1.1. Hayvanlara Yönelik İlgi ve Tercihler
	1.2. Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim Biçimleri
	1.3. Etkileşim Sırasındaki Duygusal Tepkiler
2. Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşimin Algılanan Etkileri	2.1. Algılanan Gelişimsel ve Davranışsal Katkılar
	2.2. Güçlükler ve Güvenliğe İlişkin Kaygılar
3. HDT Deneyimleri	3.1. HDT'ye Erişim ve HDT Farkındalığı
	3.2. HDT Sonrasında Ebeveynler Tarafından Algılanan Değişimler

HDT: Hayvan Destekli Terapi

Katılımcı alıntıları; katılımcı numarası, ebeveynlik rolü ve çocuğun cinsiyetini içeren tanımlayıcı bilgiler parantez içinde belirtilerek sunulmuştur.

Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim

Hayvanlara Yönelik İlgi ve Tercihler

Ebeveynler, OSB'li bireylerin hayvanlara yönelik ilgi düzeylerinin farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Katılımcıların çoğu, çocuklarının özellikle kuşlara ilgi duyduğunu ifade ederken, bazıları çocuklarının kedi ve köpeklere yönelik belirgin tercihleri olduğunu bildirmiştir. Bazı ebeveynler ayrıca çocuklarının karınca, uğur böceği ve balık gibi küçük hayvanlara ve böceklere merak duyduğunu belirtmiştir. Buna karşılık, birkaç ebeveyn çocuklarının hayvanlara yaklaşmakta isteksiz olduğunu veya özellikle tanımadıkları hayvanlarla fiziksel temastan kaçındığını ifade etmiştir. Bu anlatılar, çocukların hem tercih ettikleri hayvan türleri hem de hayvanlarla etkileşim biçimleri açısından önemli bireysel farklılıklar bulunduğunu ortaya koymuştur.

"Oğlum kuşları sever; dışarıda martılara ekmek atar. Ama köpekleri daha çok seviyor; evimizdeki köpekle kuşla olandan daha yakın bir bağı var." (Katılımcı 8, Baba, Erkek)

"Karıncalara çubuk veya şeker uzatıyor. Sonra aynısını evde de yapıyor... Uğurböceklerini çok seviyor ve onlarla konuşmaktan keyif alıyor. Onlara 'korkma' diyor ve konuşuyor da konuşuyor. Hatta köpeğin havlamasını taklit ediyor." (Katılımcı 4, Anne, Erkek)

Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşim Biçimleri

Ebeveynler, OSB'li bireylerin hayvanlarla etkileşim kurabildikleri çok çeşitli fırsatlardan söz etmiştir. Bu etkileşimler; evcil hayvan sahibi olma, sokak hayvanlarıyla karşılaşma ve köy ya da çiftlik gibi doğal ortamlara yapılan ziyaretler dahil olmak üzere farklı bağlamlarda gerçekleşmiştir. Bazı ebeveynler çocuklarının evcil hayvanların bakımına aktif olarak katıldığını belirtirken, diğerleri hayvanlarla temasın çoğunlukla kırsal alanlara yapılan ziyaretler sırasında veya kamusal alanlarda hayvanlarla kendiliğinden gerçekleşen karşılaşmalar yoluyla olduğunu ifade etmiştir.

Bazı ebeveynler, doğal ortamların çocuklarını kentsel ortamlarda genellikle uzak durdukları hayvanlara yaklaşmaya ve onları keşfetmeye teşvik ettiğini gözlemlemiştir. Diğer ebeveynler ise çocuklarının, bulundukları ortamdan bağımsız olarak, özellikle kediler gibi aşina oldukları hayvanlarla sürekli olarak etkileşim kurmaya çalıştıklarını vurgulamıştır.

"Biz bu sene köy gittik. Normalde benim kızım sineklerden korkar ama orada solucanlarla oynadı, kirpilere ve ineklere dokunmaya çalıştı. Sineklerden korkan bir çocuk orada hayvanlarla oynamaya başladı." (Katılımcı 2, Anne, Kız)

"Benim oğlumun kedilerle özel bir bağı var. Hangi kediyi görürse görsün- sokakta veya evde- ona yaklaşmak ve dokunmak ister." (Katılımcı 1, Anne, Erkek)

Etkileşim Sırasındaki Duygusal Tepkiler

Ebeveynler, OSB'li bireylerin hayvanlarla etkileşimleri sırasında sergiledikleri duygusal tepkilerin geniş bir çeşitlilik gösterdiğini ifade etmiştir. Bazı ebeveynler çocuklarının belirli hayvanlardan, özellikle de tanımadıkları veya büyük hayvanlardan korktuğunu belirtirken, diğerleri çocuklarının hayvanlara merakla, sevgiyle veya çok az tereddüt göstererek yaklaştığını ifade etmiştir. Bu anlatılar, duygusal tepkilerin bireyler arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ve çoğu zaman hem hayvanın türüne hem de etkileşimin gerçekleştiği bağlama bağlı olduğunu ortaya koymuştur.

"Köpeklerden çok korkuyor. Korkudan neredeyse üzerime tırmanıyor. Ama mesela kedilerden korkmuyor." (Katılımcı 9, Anne, Erkek)

Buna karşılık, bazı ebeveynler çocuklarının hayvanlara çekinmeden yaklaştığını ve onlarla fiziksel temas kurmaya istekli olduğunu belirtmiştir.

"OSB'li çocuklar hayvanlardan korkmuyor. Onlara sarılmak istiyor. Karşılık vermek istiyorlar; tepkisel çocuklar." (Katılımcı 8, Baba, Erkek)

Ebeveynler ayrıca, hayvanlara yönelik kendi tutum ve inançlarının çocuklarının hayvanlarla etkileşim fırsatlarını ve duygusal tepkilerini nasıl şekillendirebildiğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Bir anne, çocuğunun hayvanlara yönelik sınırlı ilgisinin, evde kendisine tekrar tekrar aktardığı mesajlardan etkilendiğini şu şekilde ifade etmiştir:

"Ne zaman bir köpek görse onu hep uzaklaştırırdım. Aslında daha önce bir köpekle hiç olumsuz bir deneyimi olmamıştı ama sürekli 'Seni ısırır, dikkat et, o bir köpek' derdim. Genel olarak hayvanların kirli olduğunu düşünüyor, çünkü ona verdiğimiz mesaj buydu. Daha doğrusu, benim ona verdiğim mesaj buydu." (Katılımcı 16, Anne, Erkek)

Genel olarak ebeveynlerin anlatıları, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim sırasında korku ve kaçınmadan merak, sevgi ve duygusal bağlanmaya kadar uzanan geniş bir yelpazede duygusal tepkiler görüldüğünü ve tek tip, tutarlı bir tepki örüntüsünün bulunmadığını ortaya koymuştur.

Günlük Yaşamda Hayvanlarla Etkileşimin Algılanan Etkileri

Algılanan Gelişimsel ve Davranışsal Katkılar

Ebeveynler, çocuklarının günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimiyle ilişkilendirdikleri çeşitli gelişimsel ve davranışsal değişiklikler tanımlamıştır. Ebeveynlere göre bu etkileşimler; iletişim, duygusal ifade ve basit bakım verme etkinliklerine katılım açısından fırsatlar sunmuştur. Birkaç ebeveyn, çocuklarının evdeki hayvanları besleme, su verme ya da onlara bakma gibi sorumlulukları isteyerek üstlendiğini belirtmiştir. Bazıları ise hayvanlarla etkileşimin çocuklarını daha sık iletişim kurmaya, sevgilerini fiziksel temas yoluyla daha fazla ifade etmeye ve hayvanlarla daha güçlü duygusal bağlar geliştirmeye yönelttiğini düşünmektedir.

"Alışverişe gittiğimizde kuşlara yem götürürüz. Yemleri atar, güvercinlere dokunmaya çalışır, hatta onlarla konuşur. Ani hareketlerinden korkmaz." (Katılımcı 1, Anne, Erkek)

"İki kedimiz ve bir kuşumuz var. Eskiden köpeğimiz de vardı. Onlara o bakar; besler, sularını verir. Sıkıştırır, sarılır; onları gerçekten çok sever." (Katılımcı 6, Anne, Erkek)

"Bir kuşu var; muhabbet kuşu. Adeta can dostlar. Onu kendi çocuğu gibi görüyor ve 'Ben onun ağabeyiyim, o benim oğlum' diyor. Onunla öyle sevecen konuşuyor ki. Ona gerçekten bağlandı ve kuşun kendisine muhtaç olduğuna inanıyor. Aralarında derin bir duygusal bağ var." (Katılımcı 11, Anne, Erkek)

"Mesela onu bilerek ineklerin olduğu ahıra soktum ki hayvanlarla etkileşime girsin. Koku hassasiyetini işte orada aşabildik. Hayvanlarla etkileşim sayesinde dokunsal hassasiyetini de azalttık. Hayvanların yanında son derece rahat. Hatta hayvanları insanlardan daha çok seviyor." (Katılımcı 7, Anne, Erkek)

Genel olarak ebeveynler, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimin duygusal etkileşim, iletişim ve hayvanların bakımına yönelik etkinliklere katılım açısından çeşitli fırsatlar sunduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, bu gözlemler ebeveynlerin anlatılarına dayandığından, nesnel gelişimsel sonuçlar olarak değil, ebeveynlerin öznel deneyim ve algıları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Güçlükler ve Güvenliğe İlişkin Kaygılar

Ebeveynler, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimle ilişkili çeşitli güçlüklerden ve güvenliğe ilişkin kaygılardan da söz etmiştir. Bazı ebeveynler çocuklarının belirli hayvanlara yaklaşırken çekingen veya korkulu davrandığını belirtirken, diğerleri bunun aksine çocuklarının olası riskleri fark etmeden hayvanlara yaklaştığını ifade etmiştir. Ebeveynler, bu farklılıkların bireysel deneyimlerden, hayvanlarla daha önce yaşanan etkileşimlerden ve her çocuğun davranışsal özelliklerinden etkilenebileceğini belirtmiştir.

Bazı ebeveynler çocuklarının hayvanlarla yakın duygusal bağ kurma arayışında olduğunu ifade ederken, diğerleri etkileşim sırasında istemeden çocuğun veya hayvanın güvenliğini riske atabilecek davranışlardan söz etmiştir.

"Hayvanların yanına gider ama hayvan ona vuracak mı vurmayacak mı anlamaz. Yine de yaklaşır. Bir keresinde, çok küçük olmasına rağmen, arı soktuğunu hatırlıyor. Ama yine de hayvanların yanına gider, hiç çekinmez." (Katılımcı 8, Baba, Erkek)

"Bence sevgiye, bağ kurmaya aç gibi; sanki hayvanlarda anaç bir varlık arıyor." (Katılımcı 11, Anne, Erkek)

"Hayvanlara çok sert davranıyor ve sonunda onları incitiyor. Sonra da hayvan onu ısırıyor. Okulda bir kedinin tüyünü çekti, kedi de onu tırmaladı. Ardından kuduz aşısı yaptırmak zorunda kaldık. Maalesef hayvanlara karşı hiçbir tehlike duygusu yok." (Katılımcı 9, Anne, Erkek)

HDT Deneyimleri

HDT'ye Erişim ve HDT Farkındalığı

Ebeveynlerin HDT'ye ilişkin farkındalık ve deneyim düzeylerinin farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Beş ebeveyn çocuklarının daha önce HDT'ye katıldığını belirtirken, diğer birçok ebeveyn bu müdahale hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu veya görüşme öncesinde HDT'yi hiç duymadığını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar, HDT'nin sağlık profesyonelleri tarafından önerildiğini ancak hizmetlerin sınırlı olması nedeniyle bu uygulamalara erişemediklerini belirtmiştir. Diğer katılımcılar ise HDT hakkında bilgi edindikten sonra bu uygulamaya ilgi duyduklarını, ancak yaşadıkları bölgede bu tür hizmetlere kolaylıkla erişilemediğini vurgulamıştır.

"Bir psikiyatrist bir keresinde önermişti; hayvanlarla etkileşimin faydalı olacağını söylemişti. Ama hiç fırsatımız olmadı." (Katılımcı 11, Anne, Erkek)

*"Burada öyle bir şey yok. Hiç rastlamadım. S...'da bir haftalık ko*naklamalı bir şey olduğunu duymuştum ama burada öyle bir şey yok." (Katılımcı 12, Anne, Erkek)

Birkaç ebeveyn ayrıca, çalışmaya katılmadan önce HDT'ye ilişkin çok az bilgisi olduğunu ya da hiç bilgisi olmadığını belirtmiştir.

"Hayvanlar onlara iyi mi geliyor? Bir araştırayım bunu; açıkçası fikir hoşuma gitti." (Katılımcı 8, Baba, Erkek)

HDT Sonrasında Ebeveynler Tarafından Algılanan Değişimler

Çocukları HDT'ye katılmış olan ebeveynler, müdahale sonrasında çeşitli olumlu değişimler gözlemlediklerini ifade etmiştir. Ebeveynler; fiziksel temasa karşı daha rahat olma, hayvanlara yönelik korkunun azalması, duyusal deneyimlerde iyileşme, sosyal etkileşimin artması ve günlük yaşam aktivitelerine daha fazla katılım gibi değişimler bildirmiştir. Bu gözlemler, HDT'nin terapötik etkililiğine ilişkin nesnel kanıtlardan ziyade, ebeveynlerin çocuklarının HDT sonrasındaki deneyimlerine ilişkin algılarını yansıtmaktadır.

"Eskiden göz teması kurmaktan kaçınır, adına tepki vermez ve hiç sosyal etkileşimi olmazdı. Üç aylık HDT'nin ardından gülümseyerek gelmeye, insanları selamlamaya ve çevresinin farkında olmaya başladı. Köpekle etkileşim bir dönüm noktası oldu; içine kapanık halden bebeklerle, akranlarıyla ve sonunda kardeşiyle oyun oynar hale geldi. Birkaç ay içinde belirgin bir ilerleme gözlendi." (Katılımcı 13, Anne, Kız)

Bir başka ebeveyn de terapi köpeğiyle etkileşimin ardından iletişim ve özgüvende benzer iyileşmeler tanımlamıştır.

"Kızım sosyalleşmede güçlük çekiyordu ve başkalarının kendisini anlamayacağını düşündüğü için konuşmaya isteksizdi. Kendisini dinleyen, karşılık veren ve komutlara uyan köpekle etkileşim sayesinde özgüven kazandı ve giderek akranlarıyla ve başkalarıyla iletişim kurmaya başladı." (Katılımcı 20, Anne, Kız)

Ebeveynler, HDT sonrasında duyusal deneyimlerde de iyileşmeler gözlemlediklerini bildirmiştir. Bir anne, oğlunun terapi köpeğinin bakımı ve temizliğine yönelik artan merakının, kokulara karşı hassasiyetindeki azalmayla eş zamanlı olarak geliştiğini şu şekilde ifade etmiştir:

"Oğlumun kokulara karşı güçlü bir hassasiyeti vardı ve kendisine duyu bütünleme terapisi önerilmişti. Hayvanlarla yapılan seanslar sırasında köpeğin hijyenine duyduğu merak, giderek bu hassasiyetin yerini aldı.

Tımar ve bununla ilişkili kokulara duyduğu ilgi, zamanla koku kaynaklı rahatsızlığını azaltmasına yardımcı oldu." (Katılımcı 19, Anne, Erkek)

Tartışma

Bu nitel tanımlayıcı çalışmada, OSB'li bireylerin günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimlerine ve HDT'ye yönelik ebeveyn algıları incelenmiştir. Ebeveynler, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime ilişkin farklı deneyimler aktarmış ve bu deneyimlerle ilişkili olumlu sosyal, duygusal ve davranışsal değişimler algıladıklarını belirtmiştir. Çocukları HDT'ye katılmış olan aileler de çeşitli yararlar gözlemlediklerini bildirirken, HDT hizmetlerine ilişkin farkındalığın ve bu hizmetlere erişimin sınırlı olduğunu vurgulamıştır. Günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim ve HDT kavramsal olarak farklı deneyimleri temsil ettiğinden, bulguların yorumlanması sürecinde bu iki deneyim ayrı ayrı ele alınmıştır.

Ebeveynlerin çoğu, çocuklarının günlük yaşamda özellikle kuşlar, kediler ve köpeklerle etkileşim kurma fırsatı bulduğunu belirtmiştir. Ebeveynlere göre bu etkileşimlere sıklıkla merak, duygusal katılım ve iletişim kurma fırsatları eşlik etmektedir. Aileler ayrıca, çocuklarının tercih ettikleri hayvan türleri ve hayvanlara yaklaşım biçimleri açısından önemli bireysel farklılıklar gösterdiğini ifade etmiştir. Benzer gözlemler O'Haire ve ark. tarafından da bildirilmiş; otizmli çocukların hayvanlarla etkileşim sırasında oyuncaklarla etkileşime kıyasla daha fazla sosyal davranış sergiledikleri gösterilmiştir (O'Haire ve ark. 2013). Benzer şekilde, çalışmalar hayvanlarla etkileşimin bazı OSB'li bireylerde sosyal etkileşimi kolaylaştırabileceğini ve iletişim için fırsatlar sağlayabileceğini öne sürmektedir (O'Haire ve ark. 2013). Bulgularımız, ebeveynlerin günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimi sıklıkla olumlu sosyal ve duygusal deneyimlerle ilişkilendirmesi bakımından mevcut literatürle uyumludur. Bununla birlikte, bu gözlemler ebeveyn algılarını yansıtmakta olup, hayvanlarla etkileşimin doğrudan bu sonuçlara yol açtığının kanıtı olarak yorumlanmamalıdır. Bu yorum, insan-hayvan etkileşiminin bazı OSB'li çocuklarda sosyal etkileşimi ve duygusal iyi oluşu destekleyebileceğini, ancak mevcut kanıtların metodolojik açıdan heterojen olduğunu ve daha güçlü yöntemsel niteliğe sahip çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu bildiren yakın tarihli bir sistematik derlemenin sonuçlarıyla da uyumludur (Chan ve ark. 2026).

Ebeveynler ayrıca, evdeki hayvanların bakımını üstlenmenin ve günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim kurmanın, bakım verme etkinliklerine daha fazla katılım, iletişimde artış ve daha güçlü duygusal bağlanma ile ilişkili olduğunu düşünmektedir. Benzer gözlemler, evcil hayvan sahibi olmanın OSB'li çocuklarda sorumluluk alma, iletişim ve empatiyi destekleyebileceğini bildiren önceki çalışmalarda da yer almaktadır (Lisk ve Lawson 2023). Ayrıca, söz konusu çalışmada ebeveynler hayvanların günlük yaşamda duygusal rahatlama sağladığını ve stresin azalmasına katkıda bulunduğunu belirtmiştir (Lisk ve Lawson 2023). Bulgularımız, ailelerin bu deneyimleri günlük yaşamlarında nasıl tanımladıklarını ortaya koyarak önceki gözlemlere katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, bildirilen değişimler ebeveyn anlatılarına dayandığından ve gelişimsel olgunlaşma, eş zamanlı yürütülen eğitim müdahaleleri veya diğer bağlamsal faktörlerden de etkilenmiş olabileceğinden, dikkatle yorumlanmalıdır.

Olumlu sonuçlara ağırlıklı olarak odaklanan önceki çalışmalardan farklı olarak, çalışmamızdaki ebeveynler günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime ilişkin bazı güçlüklerden de söz etmiştir. Bazı aileler, çocuklarının olası tehlikeleri fark etmekte güçlük yaşadığını, hayvanlara dürtüsel biçimde yaklaştığını veya aşırı yoğun fiziksel temas kurduğunu ve bunun zaman zaman çocuğun kendisinin ya da hayvanın yaralanmasıyla sonuçlandığını belirtmiştir. Bu bulgular, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimin hem çeşitli fırsatlar hem de güçlükler içerebileceğini göstermekte ve her bireyin davranışsal özellikleri doğrultusunda gözetim ve bireyselleştirilmiş yönlendirmenin önemini vurgulamaktadır.

HDT açısından ebeveynler, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimi tanımlayan deneyimlerden belirgin biçimde farklı deneyimler bildirmiştir. Bazı aileler HDT'ye katılmış olmakla birlikte, birçok aile bu müdahaleye ilişkin farkındalıklarının sınırlı olduğunu veya uygun hizmetlere erişimde güçlük yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu bulgular, Türkiye'de profesyoneller tarafından uygulanan HDT hizmetlerinin halen sınırlı olduğunu ve bu alandaki bilimsel kanıtların ve hizmet olanaklarının gelişmeye devam ettiğini bildiren önceki çalışmalarla uyumludur (Çetin ve Çuhadar 2021). Bu nedenle, ailelerin ve sağlık profesyonellerinin HDT konusundaki farkındalığının artırılması, HDT'ye ilişkin bilinçli karar verme süreçlerini destekleyebilir. Güncel

literatürde, kanıta dayalı hayvan destekli müdahalelerin rehabilitasyon hizmetlerine daha fazla entegre edilmesi, bu alanda çalışan profesyonellerin eğitimlerinin geliştirilmesi ve söz konusu hizmetlere erişimin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Arsovski 2024). Ayrıca, yakın tarihli bir meta-analizde hayvan destekli müdahalelerin özellikle sosyal iletişim ve hiperaktivite gibi bazı alanlarda olumlu etkiler sağlayabileceği bildirilmekle birlikte, çalışmalar arasındaki metodolojik sınırlılıklar ve heterojenlik nedeniyle genel kanıtların henüz kesin olmadığı belirtilmiş ve iyi tasarlanmış ileri araştırmalara duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır (Xiao ve ark. 2024). Bununla birlikte klinisyenlerin, HDT'nin potansiyel yararlarının yanı sıra mevcut bilimsel kanıtların sınırlılıkları konusunda da dengeli bilgi sunmaları önemlidir (Hangül ve Tufan 2022).

Çocukları HDT'ye katılmış olan ebeveynler; sosyal etkileşim, iletişim, duyusal deneyimler ve çevresel farkındalık gibi alanlarda olumlu değişimler gözlemlediklerini ifade etmiştir. Benzer bulgular, OSB'li bireylerde köpek destekli terapi ve hipoterapiyi inceleyen önceki çalışmalarda da bildirilmiştir (Bass ve ark. 2009, Grandin ve ark. 2010, Silva ve ark. 2011, Ajzenman ve ark. 2013, Fung ve Leung 2014, Akkuş ve ark. 2018, Galvany-López ve ark. 2024). Ebeveynler tarafından bildirilen olumlu değişimler, insan-hayvan etkileşiminin temelinde yer aldığı öne sürülen nörobiyolojik mekanizmalar çerçevesinde de değerlendirilebilir. Önceki araştırmalar, hayvanlarla etkileşimin; oksitosinerjik sistemin düzenlenmesi, hipotalamus-hipofiz-adrenal (HPA) ekseni aracılığıyla fizyolojik stres yanıtlarının azaltılması ve sosyal motivasyon ile duygu düzenlemenin desteklenmesi dahil olmak üzere çeşitli mekanizmalar yoluyla sosyal ve duygusal işlevleri etkileyebileceğini düşündürmektedir (Beetz ve ark. 2012, Fine ve ark. 2019). Bu mekanizmalar, hayvan destekli müdahalelerde gözlenen bazı olumlu etkileri açıklamak üzere öne sürülmüş olmakla birlikte, mevcut çalışma nörobiyolojik sonuçları araştırmak amacıyla tasarlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmada bildirilen ebeveyn gözlemleri, söz konusu biyolojik mekanizmaları destekleyen kanıtlar olarak değil, ebeveynlerin algıladıkları deneyimler olarak yorumlanmalıdır. Gelecekte nitel bulguları nesnel davranışsal ve biyolojik ölçümlerle bir araya getiren disiplinler arası çalışmalar, hayvanlarla etkileşimin OSB'li bireylerin yaşamlarını hangi mekanizmalar aracılığıyla etkileyebileceğinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Bununla birlikte, mevcut bulgular dikkatle yorumlanmalıdır. Çalışma ebeveyn algılarına dayanmakta olup HDT uygulamalarına ilişkin süre, sıklık, terapötik hedefler, terapistlerin nitelikleri ve eş zamanlı uygulanan diğer müdahaleler gibi ayrıntılı bilgiler toplanmamıştır. Ayrıca, çalışmanın tasarımı HDT'nin etkililiğine ilişkin herhangi bir sonuca varılmasına olanak vermemektedir. Bu nedenle bulgular, terapötik bir yararın göstergesi olarak değil, ebeveynlerin deneyim ve algılarını yansıtan bulgular olarak değerlendirilmelidir. Bu temkinli yorum, umut verici bulgulara rağmen metodolojik heterojenlik ve küçük örneklem büyüklükleri nedeniyle OSB'de hayvan destekli müdahalelere ilişkin mevcut kanıtların genel kesinliğinin sınırlı olduğunu vurgulayan güncel sistematik derlemelerle de uyumludur (Galvany-López ve ark. 2024).

Özellikle yapılandırılmış HDT uygulamalarına odaklanan önceki çalışmalardan farklı olarak bu çalışma, ebeveynlerin günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime ilişkin algıları ile profesyoneller tarafından uygulanan HDT'ye ilişkin algılarını nitel olarak birbirinden ayırarak literatüre katkı sağlamakta ve böylece OSB'li bireylerin yaşamlarındaki hayvanlarla ilişkili deneyimlerin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına olanak sunmaktadır. Genel olarak bulgular, ebeveynlerin hem günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimi hem de HDT'yi sosyal, duygusal ve davranışsal yararlarla ilişkili anlamlı deneyimler olarak algıladıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, bu bulgular ebeveyn algılarını yansıtmakta olup ne günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimin ne de HDT'nin etkililiğine ilişkin bir kanıt olarak yorumlanmalıdır. Ayrıca, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşim ve HDT, kavramsal olarak birbirinden farklı hayvan etkileşimi biçimlerini temsil etmekte ve birbirinin yerine kullanılmamalıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda daha büyük ve çeşitli örneklemleri içeren longitidunal, karma yöntemli ve müdahale temelli araştırma tasarımlarının kullanılması önerilmektedir. Ayrıca, standartlaştırılmış sonuç ölçütlerinin kullanılması ve müdahalelerin özellikleri ile katılımcıların klinik profillerinin ayrıntılı olarak raporlanması, mevcut kanıtların güçlendirilmesi ve hayvanlarla etkileşim ile HDT'nin OSB'li bireylerin yaşamlarına sağlayabileceği potansiyel katkıların daha iyi anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, görüşmeler sırasında ses kaydı kullanılması bazı katılımcılarda rahatsızlık yaratmış ve yanıtların derinliğini ve açıklığını sınırlamış olabilir. İkinci olarak,

araştırmanın nitel tanımlayıcı tasarımı nedeniyle bulgular ebeveynlerin algılarını yansıtmakta olup OSB'li bireylerin genel popülasyonuna genellenmesi amaçlanmamaktadır. Ayrıca, OSB'li bireylerin ayrıntılı klinik ve bağlamsal özellikleri sistematik olarak toplanmamıştır. Bu özellikler arasında OSB şiddeti, eşlik eden durumlar, dil düzeyi, zihinsel yetersizlik, özel eğitim süresi, ilaç kullanımı, sosyoekonomik durum ve HDT'nin ayrıntılı özellikleri (örneğin hayvan türü, seansların sayısı ve süresi, terapötik hedefler, terapistlerin nitelikleri, uygulama biçimi ve eş zamanlı uygulanan diğer müdahaleler) yer almaktadır. Bu nedenle, ebeveynlerin anlatıları, algılanan değişimlerin yalnızca günlük yaşamda hayvanlarla etkileşime veya HDT'ye bağlı olduğunu gösterecek şekilde yorumlanmamalıdır. Gelişimsel olgunlaşma, devam eden eğitim programları, aile desteği ve eş zamanlı yürütülen diğer müdahaleler de bu gözlemleri etkilemiş olabilir. Gelecekteki çalışmalarda, ailelerin deneyimlerinin gerçekleştiği bağlamın daha iyi anlaşılabilmesi ve OSB'li bireylerde hem günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimin hem de HDT'nin potansiyel rolünün daha ayrıntılı olarak incelenebilmesi için katılımcıların özelliklerinin ayrıntılı biçimde değerlendirilmesi ve HDT uygulamalarının standartlaştırılmış biçimde tanımlanması önerilmektedir.

Sonuç

Bu nitel tanımlayıcı çalışmada, OSB'li bireylerin günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimlerine ve HDT'ye yönelik ebeveyn algıları incelenmiştir. Ebeveynler, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimi sıklıkla sosyal etkileşim, duygusal ifade, iletişim ve hayvanların bakımına yönelik etkinliklere katılımla ilişkili anlamlı deneyimler olarak tanımlamıştır. Çocukları HDT'ye katılmış olan ebeveynler de sosyal etkileşim, iletişim ve duyusal deneyimlerde olumlu değişimler gözlemlediklerini bildirmiştir. Bununla birlikte, bu bulgular ebeveyn algılarını yansıtmakta olup hayvanlarla etkileşimin veya HDT'nin etkililiğine ilişkin bir kanıt olarak değil, bu nitel araştırmanın bağlamı çerçevesinde yorumlanmalıdır.

Bulgular ayrıca, ailelerin HDT'ye ilişkin farkındalık düzeylerinin farklılık gösterdiğini ve HDT hizmetlerine erişimin halen sınırlı olduğunu düşündürmektedir. Güvenilir bilgiye erişimin artırılması ve aileler ile sağlık profesyonelleri arasındaki iletişimin güçlendirilmesi, ailelerin hayvan destekli müdahaleler konusunda bilinçli kararlar vermelerine katkı sağlayabilir.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda, günlük yaşamda hayvanlarla etkileşimin ve HDT'nin OSB'li bireyler üzerindeki potansiyel etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için longitudinal, karma yöntemli veya müdahale temelli araştırma tasarımlarının kullanılması önerilmektedir. Mevcut kanıtların güçlendirilmesi için standartlaştırılmış sonuç ölçütlerinin kullanıldığı, müdahale protokollerinin ayrıntılı olarak tanımlandığı ve farklı özelliklere sahip katılımcıların dahil edildiği çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca, hayvanlarla etkileşimin OSB'li bireyleri desteklemedeki rolünün daha kapsamlı biçimde anlaşılabilmesi için gelecekteki araştırmalarda OSB'li bireylerin, sağlık profesyonellerinin, eğitimcilerin ve HDT uygulayıcılarının görüşlerinin de incelenmesi önemlidir. Bu yönde elde edilecek kanıtlar, uygun hayvan destekli müdahalelere erişimin geliştirilmesine yönelik kanıta dayalı klinik uygulamaların ve politikaların oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

Kaynaklar

Ajzenman HF, Standeven JW, Shurtleff TL (2013) Effect of hippotherapy on motor control, adaptive behaviors, and participation in children with autism spectrum disorder: a pilot study. Am J Occup Ther, 67:653-663.

Akkuş A, Köse E, Erdoğan M, Taşpınar B, Taşpınar F (2018) Otizm spektrum bozukluğunda evcil hayvan desteği. Izmir Democracy University Health Sciences Journal, 1:34-42.

Arsovski D (2024) The role of animal assisted therapy in the rehabilitation of mental health disorders: a systematic literature review. Perspect Integr Med, 3:142-151.

APA (2022) Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: 5th ed, text rev. (DSM-5-TR). Washington, DC, American Psychiatric Association.

Barker S, Dawson K (1998) The effects of animal-assisted therapy on anxiety ratings of hospitalized psychiatric patients. Psychiatr Serv, 49:797-801.

Bass MM, Duchowny CA, Llabre MM (2009) The effect of therapeutic horseback riding on social functioning in children with autism. J Autism Dev Disord, 39:1261-1267.

Beavers A, Fleming A, Shahidullah JD (2023) Animal-assisted therapies for autism. Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care, 53:101478.

Beetz A, Uvnäs-Moberg K, Julius H, Kotrschal K (2012) Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin. Front Psychol, 3:234.

Braun V, Clarke V (2019) Reflecting on reflexive thematic analysis. Qual Res Sport Exerc Health, 11:589-597.

Cedeno-Bruzual MF, Sáez-Alarcón C, Cintra M, Gonzalez GW, Hamamoto D, Mendez FB et al (2023) Animal-assisted therapy in children living with autism spectrum disorder: a literature review of randomized controlled trials. Princ Pract Clin Res, 9(3):doi: 10.21801/ppcrj.2023.93.5.

Chan HW, Hsu LSJ, Shum KKM (2026) Exploring the human-animal interaction (HAI) for children with ASD across countries: a systematic review. J Autism Dev Disord, 56:2992-3031.

Çetin D, Çuhadar S (2021) Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik hayvan destekli müdahalelerle yürütülen araştırmaların incelenmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 13:619-639.

Fine AH (2010) Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice. 3rd ed. San Diego, Academic Press.

Fine AH, Beck AM, Ng Z (2019) The state of animal-assisted interventions: addressing the contemporary issues that will shape the future. Int J Environ Res Public Health, 16:3997.

Fung SC, Leung ASM (2014) Pilot study investigating the role of therapy dogs in facilitating social interaction among children with autism. J Contemp Psychother, 44:253-262.

Galvany-López P, Martí-Vilar M, Hidalgo-Fuentes S, Cabedo-Peris J (2024) The impact of dog-assisted therapy among children and adolescents with autism spectrum disorder: a systematic review. Children (Basel), 11:1796.

Grandin T, Fine AH, Bowers CM (2010) The use of therapy animals with individuals with autism spectrum disorders. In Handbook on Animal-Assisted Therapy 3rd ed. (Ed AH Fine):247-264. London, Academic Press.

Grigore AA, Rusu AS (2014) Interaction with a therapy dog enhances the effects of social story method in autistic children. Soc Anim, 22:241-261.

Hangül Z, Tufan AE (2022) Otizm spektrum bozukluğunda tamamlayıcı ve alternatif tedavilerin kullanımı. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 14:165-173.

Hawkins E, Hawkins R, Dennis M, Williams J, Lawrie S (2019) Animal-assisted therapy for schizophrenia and related disorders: a systematic review. J Psychiatr Res, 115:51-60.

Klavina A, Pérez-Fuster P, Daems J, Lyhne CN, Dervishi E, Pajalic Z et al (2024) The use of assistive technology to promote practical skills in persons with autism spectrum disorder and intellectual disabilities: a systematic review. Digit Health, 10:20552076241281260.

Lisk C, Mische Lawson L (2023) Investigating human-animal interactions in homes of children with autism. Am J Occup Ther, 77(Suppl 2):7711505066p1.

Masi A, DeMayo MM, Glozier N, Guastella AJ (2017) An overview of autism spectrum disorder, heterogeneity and treatment options. Neurosci Bull, 33:183-193.

O'Haire ME, McKenzie SJ, Beck AM, Slaughter V (2013) Social behaviors increase in children with autism in the presence of animals compared to toys. PLoS One, 8:e57010.

Okoye C, Obialo-Ibeawuchi CM, Obajeun OA, Sarwar S, Tawfik C, Waleed MS et al (2023) Early diagnosis of autism spectrum disorder: a review and analysis of the risks and benefits. Cureus, 15:e43758.

Rehn AK, Caruso VR, Kumar S (2023) The effectiveness of animal-assisted therapy for children and adolescents with autism spectrum disorder: a systematic review. Complement Ther Clin Pract, 50:101719.

Silva K, Correia R, Lima M, Magalhães A, de Sousa L (2011) Can dogs prime autistic children for therapy? Evidence from a single case study. J Altern Complement Med, 17:655-659.

Srinivasan SM, Cavagnino DT, Bhat AN (2018) Effects of equine therapy on individuals with autism spectrum disorder: a systematic review. Rev J Autism Dev Disord, 5:156-175.

Tong A, Sainsbury P, Craig J (2007) Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups. Int J Qual Health Care, 19:349-357.

Xiao N, Bagayi V, Yang D, Huang X, Zhong L, Kiselev S et al (2024) Effectiveness of animal-assisted activities and therapies for autism spectrum disorder: a systematic review and meta-analysis. Front Vet Sci, 11:1403527.

Yu Y, Ozonoff S, Miller M (2024) Assessment of autism spectrum disorder. Assessment, 31:24-41.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olunduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.
Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız
Etik Onay: Bu çalışma için Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 03.11.2023 tarihli ve 09.2023.1443 sayılı karar ile etik onayı alınmıştır. Katılımcılar çalışmaya katılmadan önce aydınlatılmış onam vermişlerdir.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.
Not: Bu çalışma 14 – 16 Kasım 2024 - 8.Ulusal Sosyal Pediatri Kongresi, Ankara'da sözel bildiri olarak sunulmuştur

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript
Peer-review: Externally peer-reviewed.
Ethical Approval: Ethical approval for this study was obtained from the Marmara University Faculty of Medicine Clinical Research Ethics Committee pursuant to date 03.11.2023 and number 09.2023.1443. Participants provided informed consent prior to participating in the study.
Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.
Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.
Acknowledgments: This study was presented as an oral presentation at the 8th National Congress of Social Pediatrics, held in Ankara on November 14–16, 2024.